

Heemkundige Kring Dr. Croquet - Walem

MAGAZINE 53 - Passé par les armes

Driemaandelijkse uitgave : april - mei - juni 2019

Colofon

Dit magazine is een uitgave van
vzw Heemkundige Kring
Dr. Croquet Walem

Maatschappelijke zetel:
Kloosterstraat 76
B-2800 Walem

www.heemkundewalem.be
info@heemkundewalem.be

U kan lid worden door
overschrijving van
10 euro op rekening nr.:
BE23 7512 0773 0691
dan krijgt u de volgende nummers
van ons tijdschrift in uw bus.

Redactie en medewerkers
van dit nummer:

Hugo Rom
Staf Daems
Karel Caelen
Magda Nuyts
Walter Marivoet
Luacs Van de Leur
Tom Van Buggenhout

Onze ereleden

Balzarini Jan-Delwiche J.	Merckx Eddy-Tanghe Annabel
Bellon Bert-Loiselle Martine	Michiels Frank
Belmans Wilfried	Morrens Paul
Bergé Jan	Nauwelaerts Eugene
Bruynseels Marc	Nuyts Dirk
<i>Boterman M.-Bosschaerts S.</i>	<i>Ooghe Bart-Sommen Liesbet</i>
Caelen Karel	Op de Beeck Eddy
Carpentier Christiane	<i>Peeters Katrien (Apotheek-Walem)</i>
Coeckelbergh Willy	Peeters Henri
<i>Daems Hendrik</i>	Poot Jaak-Janssens Lea
De Belder Karel	Rahier Rombaut
De Coster J.	Ressler Alex
De Greve Frans	Ressler Willy
De Groef Gerard	Rom Hugo
De Laet Pieter	Rijmenams Frans
De Waerhert Paula,	Steensels Danny-Van Malderen Sabine
<i>De Ridder Hilde</i>	Vaes Karel
<i>De Vos Marie-José</i>	Van Buggenhout Tom-Veys Ann
De Win-Van Reeth	<i>Van Damme Gerard-Loiselle Monique</i>
Dox-Vercammen	Van de brul Dirk (Bouwwerken),
<i>Duquene S.-Van Buggenhout C.</i>	Van Genechten Gaby
Gebr. Peeters BVBA(Schrijnwerkerij)	Van Lint Jean-Van den Heuvel Inge
Gijsemans Jan	Van Look Juliette
Gilon Els (Haarstudio Ellix)	Van Malderen Stefaan
Groep Gilon BVBA	Vandamme Ricardo
Hendrickx Willy	Vander Kuylen Bart (Dierenarts)
Honsia Clara	Vansant Elza
Huysmans Florentine	Verbeeck Casimir
Janssens Pieter	Verbeeck Ludo
Laurent Olivier	<i>Verbiest Eric,</i>
Dokter Liekens Jo	Vercammen Fons (AXA Bank)
<i>Maes Bob-Van Buggenhout Agnes</i>	Wouters Gerald (Aannemer)
Mariën Maria	
Marivoet Chantal	
Marivoet Herman	
Marivoet Martin	
Marivoet Walter-van Berckelaer Liz	

EDITORIAAL

Een rampenfilm ? ...

In rampenfilms zie je het vaak: een verlaten straat. Er zijn geen mensen te zien, het stof waait op tegen de drempel van het voetpad, een grote pluk droog gras wordt door de wind opgejaagd, maakt een pirouette en valt dan stuiterend neer. De huizen staan er nog meer dan anders onbeweeglijk bij. Er is iets met de ramen van die huizen, en het duurt even tot het doordringt dat ze blind staren naar de lege straat. Langzaam komt dan bij de toeschouwer het inzicht: de huizen staan leeg. De volgende gedachte is dan: wat is er gebeurd, wat is er gebeurd met deze straat die er op het eerste zicht héél normaal uitzag, waar zijn de mensen, waarom zijn die ramen zo blind. Het scenario van de rampenfilm suggereert dan een nucleaire ramp, een rampzalige ziekte of iets paranormaal onverklaarbaar dat de straat is overkomen.

De even kant van de Emiel Engelsstraat geeft de laatste maanden net dat gevoel. De huizen staan leeg, geen auto's meer in de straat, de ramen zijn donker. Van enkele huizen zijn ramen en deuren zelfs dichtgemetseld alsof men krakers wou buiten houden, en, o ironie, er werd een gat gemaakt in het metselwerk dat de deur afsloot.

Reeds lang werd aangekondigd dat er een nieuwe brug over de Nete zou worden aangelegd, naast de bestaande. Deze nieuwe brug zal hoger zijn zodat grotere schepen verder op de Nete kunnen doorvaren. De nieuwe hogere brug zal de halve Emiel Engelsstraat opslorpen, daarom zijn de bewoners weggetrokken. Het uitzicht van de straat benadert dat van het polderdorp Doel.

Een rampenfilm in de Emiel Engelsstraat ...

De huizen zijn leeg, het is wachten op de aanvang van de werken.

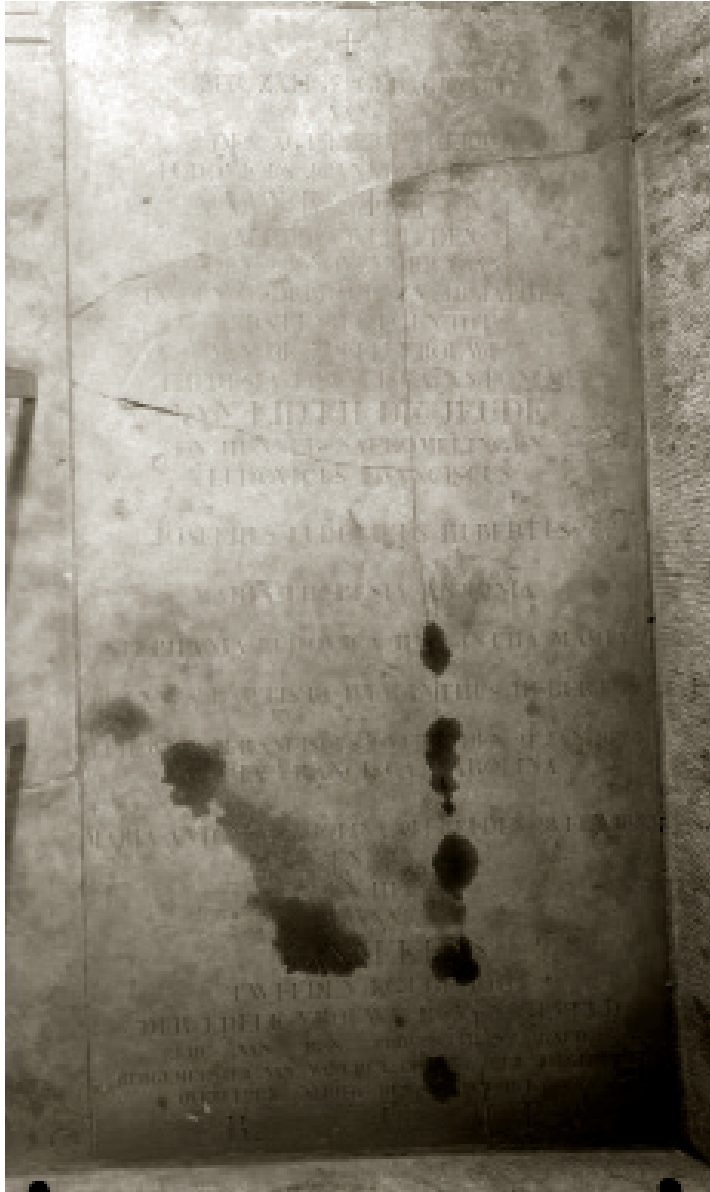
Hierdoor zal het aanzicht van het dorp grondig gaan veranderen. Deze werken zullen ertoe leiden dat Walembrug terug komt te liggen waar ze ooit lang. De brug die we vandaag kennen, werd gebouwd in de jaren 40 en werd toen parallel gebouwd aan de oorspronkelijke brug, die dan later werd afgebroken. Tachtig jaar later maakt men de omgekeerde beweging.

In dit tijdschrift leidt een oude grafsteen in de kerk ons bijna tweehonderd jaar terug. Een andere grafsteen buiten de kerk brengt er ons toe om het verhaal te vertellen van Désiré Carbonez de enige soldaat van 1914 die nog steeds op het Walemse kerkhof begraven ligt. De toponymie brengt ons bij Battenbroek en zo ook heel ver terug in de geschiedenis. Aan het begin van de eerste wereldoorlog was Walem het toneel van de eerste terechtstellingen van eigen soldaten door het Belgische leger wegens, al dan niet vermeende, subordinaat. Honderd jaar na datum konden we de gerechtelijke dossiers inkijken. Tenslotte maken we een korte uitstap naar Roosendaal en raken aan de mythe van de heilige Ida. We sluiten af met een bloemlezing van de krant van 1969, inderdaad ook al vijftig jaar geleden. Veel leesplezier !

De edele vrouwe

Donderdag 3 juli 1952 om 22.45 uur slaat de bliksem in op de parochiekerk van Walem. De omvang van de schade is enorm. Bij de heropbouw van de afgebrande kerk in 1956 wordt alleen de toren bewaard. De nieuwe kerk krijgt een mooie, egale vloer. Daarmee verdwijnen de grafstenen die in de oude vloer waren verwerkt.

Wij beschrijven hier nu de steen van de edele vrouw Therersia Francisca Antonia Van Lidth de Jeude en haar beide echtgenoten: Ludovicus Joannes Baptist van Ravesteyn en Joannes Mannekens..

De grafsteen die voor de brand in de vloer van de kerk was ingewerkt.

TER ZALIGE GEDACHTENIS
VAN
DEN AGTBAEREN HEER

LUDOVICUS JOANNES BAPTIST
VAN RAVESTYN

ALHIER OVERLEDEN
DEN 28 NOVEMEBR 1833
IN DEN OUDERDOM VAN 38 JAEREN

EERSTE ECHTGENOOT
VAN DE EDELE TROUWE

THERESIA FRANCISCA ANTONIA
VAN LIDTH DE JEUDE

EN HUNNE EIGE NAEKOMELINGEN

LUDOVICUS FRANCISCUS
JOSEPHUS LUDOVICUS HUBERTUS
MARIA THERESIA ANTONIA
STEPHIANA LUDOVICA HYACINTHIA MARIA
JOANNES BAPTISTA HYACINTUS IMBERTUS
LUDOVICUS FRANCISCUS OVERLEDEN 21 JAN. 1826
MARIA FRANCISCA CAROLINA
MARIA ANTONIA CAROLINA OVERLEDEN 28 FEB. 1833

EN VAN
DEN HEER
JOANNES
MANNEKENS

TWEDE ECHTGENOOT
DER EDELE VROUWE BOVEN GEMELD

BURGEMEESTER VAN WAELEHEM
EN DER BURGERRAAD

OVERLEDEN ALHIER DEN OKTOBER 1947

R.I.P.

Wat we hebben kunnen vinden over deze personen:

van RAVESTYN Ludovicus Joannes Baptista.

Geboren: 27 sept. 1795 te Antwerpen
Overleden: 25 november 1833 te walem

Hij was de zoon van François Antoine de PADOUE van RAVESTEYN (1759-1834) en Marie-Josèphe de BEUNIE (1757-1826)

T.F.A. van LIDTH de JEUDE

Hij huwde op 11 oktober 1821 te Antwerpen met Theresia van LIDTH de JEUDE.

In 1830 kocht hij het oude Kasteel van Battenbroek met de aanpalende landen en liet het afbreken om er een nieuw kasteel bouwen en er samen met zijn gezin in 1831 te gaan wonen.

Een wistje-datje: de oudere broer van Ludovicus, Jean-Baptiste François (1788-1878), huwde op 16 november 1814 te Antwerpen met Jeanne Marie Joseph van Lidth de Jeude (1786-1852) zus van Theresia.

van LIDTH de JEUDE Theresia Francisca Antonia

Geboren: 23 mei 1792 te Antwerpen
Overleden: 5 januari 1859 te Walem

Theresia was de dochter van Petrus Cornelius Josephus van Lidth de Jeude (1759-1816) geboren te Antwerpen en Magdalena Theresia Barbara BAUDUIN geboren in 1760 te Antwerpen. De vader van Theresia was Groot-kapelaan van Antwerpen.

Haar grootvader, Cornelius Philippus, geboren in 1720 in Donghen (Nederland) was infanterieofficier in dienst van de Staten-Generaal. Hij was gehuwd met Joanna Francisca LIS (geb.1714- Antwerpen)

Haar overgrootvader Henricus was in 1677 geboren in Tiel (Nederland). Hij droeg de titel van Baron van Gansoyen en was Luitenant-Kolonel van een Schots regiment in dienst van Nederland. Hij was gehuwd met Agnes KNIPS

MANNEKENS Joannes

Geboren: 2 augustus 1800 te Hemiksem
Overleden: 6 oktober 1847 te Walem (kasteel Battenbroek)

Hij huwde met Theresia te Walem op 4 juni 1835.
Hij was burgemeester van Schelle van 1834 tot 1837.

In 1836 werd hij Kolonel Commandant van de Burgerwacht van het kanton Kontich. Van 1843 tot 1848 was hij burgemeester van Walem.

Bronnen:

Genaenet.org:

- Stamboom van Jef de MEY (Mannekens)
- Familiegesciedenis van Dominique van NAEMEN (van Lidth de Jeude)
- Stamboom van Patrice VINCENT (van Lidth de Jeude / van RAVESTYN) -

Een bidprentje van burgemeester Jean Mannekens, gestorven op zijn kasteel te Battenbroek

Een portret van Theresia met hieronder hun familiewapen.

Désiré Carbonez

Na de gevechten in 1914 werden verschillende gesneuvelde soldaten begraven op het kerkhof van Walem. Ze kregen er een rustplaats in afwachting tot ze herbegraven werden op de militaire kerkhoven van Mechelen of van Lier. Ondertussen is er nog één graf van een gesneuvelde uit 1914 dat nog bestaat op het kerkhof. Het gaat om Désiré Carbonez uit Roeselare.

Het bidprentje van Désiré Carbonez

Désiré werd geboren op 11 augustus 1893. Zijn vader Henri (senior) was schepen in Roeselare en ridder in de kroonorde. Désiré was de jongste telg van het gezin. Hij liep school in het Klein Seminarie in Roeselare. Zijn naam wordt vermeld op een bidprent van de school dat later zal worden verspreid. Hij doet zijn legerdienst in de klasse van 1913.

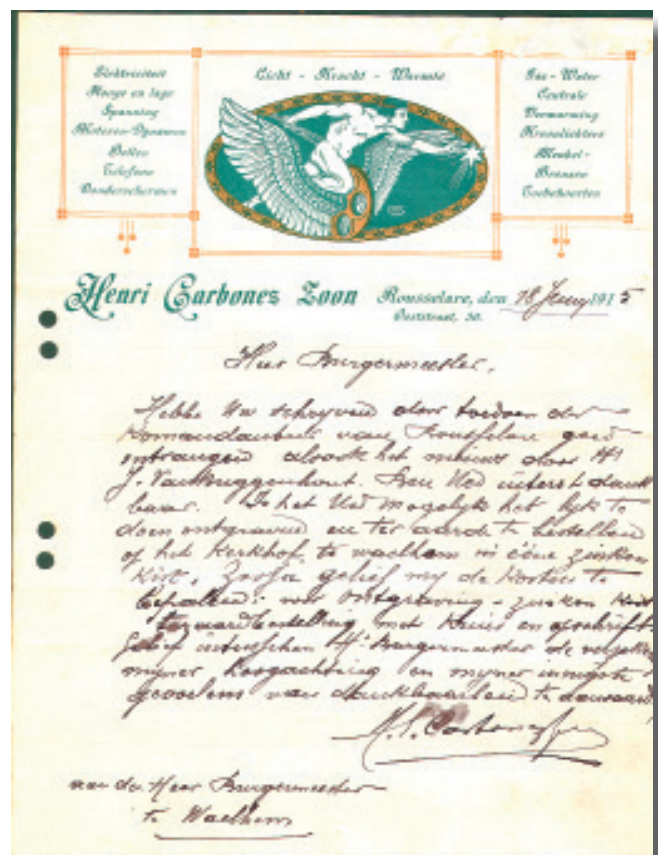
In 1914 was Désiré student en werd hij opgeroepen bij het vierde linieregiment. Hij sneuvelde in Walem op 30 september 1914 naast een fabriek van chemische meststoffen. Hij wordt begraven in een massagraf van 46 soldaten aan de brug van Walem op grondgebied Rumst. Daar zal hij enige maanden later door Hendrik Haesen gevonden worden, die stelt vast dat hij een "blauw slaaplijf" en "burgerschoenen" droeg.

In de maanden die volgden op oktober 1914, wordt het gemeentebestuur van Walem ontelbare malen gecontacteerd door mensen die op zoek zijn naar een geliefde of een verwant waarvan ze aannemen

dat die in Walem gesneuveld is. Sommigen komen ook effectief ter plaatse, ze nemen dan contact op met de gemeente en trachten te spreken met de mensen die bezig zijn met de ontgravingen van de gesneuvelden.

De broer van Désiré - Henri Carbonez Junior- komt op 19 mei 1915 naar Walem om iets van nieuws over hem te vinden. Hij moet onverrichterzake terugkeren naar Roeselare: de burgemeester is er niet en de secretaris moet hem te woord staan, die hem weinig informatie kan verschaffen want ze kennen het matriculatienummer van Désiré niet.

In juni 1915 stuurt Henri een brief naar de burgemeester van de gemeente Walem. Ondertussen kennen ze het matriculatienummer (57723), hij stuurt ook een foto van Désiré mee. Hij drukt de hoop uit dat met deze hulpmiddelen het lichaam van Désiré snel zal worden gevonden. Zelf kon hij niet meer van Roeselare naar Walem komen omdat hij geen paspoort kreeg van de Duitse bezetter.

De brief van Henri Carbonez aan de burgemeester van Walem

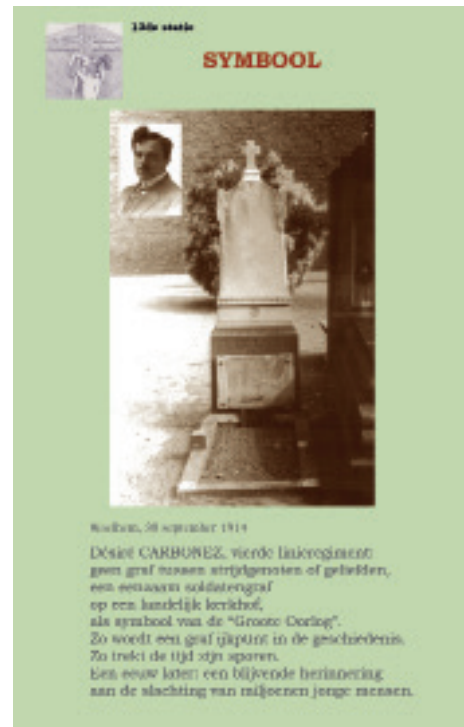
Laatste rustplaats Walem

Drie dagen later zendt hij opnieuw een brief aan de gemeente. Uit de inhoud van die brief mogen we opmaken dat de gemeente Walem geantwoord had via de Duitse Kommandatur van Roeselare en het antwoord was dat Désiré wel degelijk gevonden en geïdentificeerd was. In die brief vraagt Henri om zijn broer Désiré te herbegraven in een zinken kist op het kerkhof van Walem.

Normaal zou Désiré Carbonez te Rumst begraven worden omdat zijn lichaam gevonden was in een massagraf in Rumst. Op vraag van de familie werd hij dus echter te Walem begraven.

Op het internet circuleert een foto waarin Désiré opgebaard ligt. Er is een zekere gelijkenis tussen de opgebaarde persoon en de foto op het doodsprentje.

Nochtans zijn er een aantal argumenten om te denken dat de foto met de opgebaarde persoon niet Désiré is: het lichaam werd immers in een massagraf gevonden, maanden na zijn overlijden.

De 13e statie in de kruisweg van angst en dood.

*De foto van de zogenaamde Désiré Carbonez.
Gaaf het hier om de gesneuvelde Désiré te Walem ?*

Kruisweg

In de kruisweg van angst en dood die voor de herdenking van 1914 gemaakt werd, komt het grafmonument en het verhaal van Désiré Carbonez voor. De kruisweg stond vorige jaar lange tijd uitgezet in de St. Romboutskathedraal in Mechelen. Een van de toevallige bezoekers was Dorothea Carbonez. Ze was even overdonderd toen ze plots voor de statie stond die verwees naar haar overgrootvader en nam contact met ons op. We bezorgde haar de brieven die haar overgrootvader geschreven had aan de gemeente Walem.

Een peter voor Désiré

Als een gevolg van de herdenkingen van 2014 werd er een website opgestart waarin alle gesneuvelde Belgische soldaten worden herdacht (www.wardeadregister.be/). De initiatiefnemers streven er naar om ieder graf van een gesneuvelde Belgische soldaat herkenbaar te maken door er een plaatje op aan te brengen.

Op 16 mei hebben we met de heemkundige kring dit plaatje aangebracht op het graf van Désiré Carbonez, en hiermee namen we ook het peterschap van het graf op ons.

*Het aanbrengen van het plaatje op het graf
van Désiré Carbonez.*

Toponymie van Walem

Toponymie of plaatsnaamkunde is een tak van de taalkunde die plaatsnamen (toponiemen) probeert op te sporen en te verklaren. De toponymie houdt zich behalve met de herkomst van plaatsnamen ook bezig met de verbreiding daarvan. Het is een wetenschap die met name ten dienste staat van de archeologie en de historische geografie. Toponymie heeft niets te maken met plaats verklarende verhalen of sagen, geschreven door mensen. Toponymie bestudeert plaatsnamen op een wetenschappelijke manier. Men gaat daarbij uit van de oudste versie van de plaatsnaam omdat die het meest 'doorzichtig' is.

Door het bestuderen en verklaren van plaatsnamen krijgt men inzicht over:

- geschiedenis
- bodemgesteldheid
- taalontwikkeling
- activiteiten
- plantengroei
- reliëf
- geografie
- oude beroepen
- oude persoonsnamen
- plaatselijke heiligen of beschutspatronen
- aard van nederzettingen op/van die plaats

De toponymie beslaat een aantal subcategorieën :

- Toponiem of plaatsnaam
- Hydroniëm of waterloopnaam
- Hodoniem of straatnaam
- Oroniem of bergnaam

Toponymie van Walem volgens Goetstouwers

B

Battenbroek en zijn kasteel.

Ten westen van de grote baan van Mechelen naar Antwerpen als verscholen achter de rij huizen van het dorp van Walem, tot welke gemeente het behoort, ligt als een landelijke oase gekneld tussen de hoge dijken van de Nete en de Dijle en het opdringende contrasterende Mechelse industriegebied, de enig mooie polder van Battenbroek. In dit groene kader van bomen en weiden verheft zich het huidige kasteel als de waardige opvolger van het vroegere heerlijk Hof en het nog oudere castrum de Bertenbroec.

Vóór de Franse revolutie, in de tijd welke men verstaat door "oud regiem", was de polder van Battenbroek een zelfstandige heerlijkheid of gemeente met een eigen stel schepenen. De oudste naamvormen waren Bertenbroec, Berthenbroec, Berthenbroeck en ook soms Berthenbrouck. Deze naam wijzigde zich in de loop der zestiende eeuw tot het tegenwoordige Battenbroek. In de geschiedenisverhalen van de oorspronkelijke sterkte = castrum, welke in de vijftiende eeuw uitgroeide tot een heerlijk Hof, is een beeld opgehangen van de eigenaars der heerlijkheid, waarvan het in feite de hoofdbrok was.

Het kasteel van Battenbroek op een oude Ferraris kaart

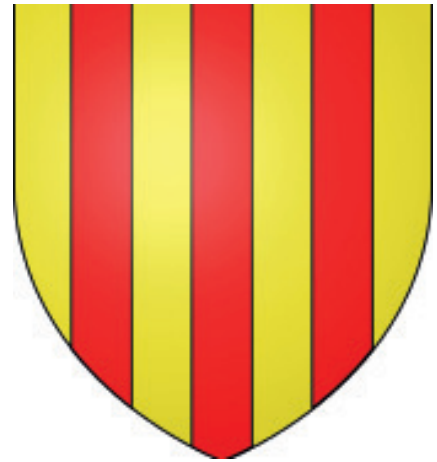
De oudst gekende vermelding van de naam komt voor in de akten van 10 en 11 juni 1230, waarmede Arnold, aartsdiaken van Luik en proost van het Sint Romboutskapittel van Mechelen aan dit kapittel de toelating gaf, om de tiende van Bertenbroec, welke Walterus Pape van hem en zijn voorgangers in leen hield, terug in te kopen ten einde hun inkomen te verhogen. Met de tweede akte bevestigde Johannes de Appia, bisschop van Luik, die toelating en gaf tevens de nodige volmacht om die tiende, welke volgens erf en leenrecht in handen van leken was gekomen, terug te verwerven, hun het verdere bezit daarvan voor eeuwig waarborgende. De volgende vermelding van het broek en de eerste van een castrum of sterkte, kwam

van A tot Z

voor in de verloren gegane cijnsrol van het O.L.Vrouwgasthuis van Mechelen. Gelukkig werd de tekst ervan uitgegeven door wijlen kanunnik Van Caster. De ons aanbelangende paragraaf luidt: " Bonum, quod dominus Walterus Bertout contulit domui in Willenbroc (het Wielbroek onder Muizen); de restitutione illius terre, quam habebat in Bertenbrouc juxta castrum, solvit domus annuatim iii denarios."

De juiste datum waarmede de eerste schenking, die van het stuk land, gelegen bij het castrum van Bertenbroec gedaan werd, is niet gekend. Evenmin weten we wanneer die onderpand vervangen werd door een perceel land gelegen in het Wielenbroek onder Muizen. Toch menen we te mogen vooropzetten dat die uitwisseling van de panden mag gesteld worden rond het midden der dertiende eeuw.

Voortbouwende op de draagwijdte van de voorgaande gegevens, kunnen we ons het Battenbroek van ettelijke decennia vóór het jaar 1230 reeds voorstellen als een degelijk ontgonnen polder, waarvan het uiterste bunder reeds was te nutte gemaakt als beemd, weide of winnend land. Het was immers op de in cultuur gebrachte en op cijns uitgegeven gronden, dat de tienden waarvan sprake in de akten van 1230, geheven werden. Daar de akte van de bisschop de te erven of te leengeving toeschrijft aan de voorgangers van de proost, kan die verkoop best gebeurd zijn kort na de aankoop door het kapittel van het altaar van Mechelen in 1134.

Wapenschild van de familie Berthout

Het jaar waarin het castrum of de sterkte aldaar werd gebouwd, zal men bij gebrek aan documenten nooit met volle zekerheid kunnen achterhalen of vaststellen. Dat de Romeinse legioenen met de bouw iets zouden te maken hebben, geloven we niet.

Daarvoor was die laaggelegen polder van uit militair standpunt gezien veel te kwetsbaar. Daarenboven, met de middelen waarover de Romeinse legers beschikten, volstond de hoger gelegen vlootbasis van Rumst meer dan voldoende om het hinterland van de Rupel onder veilige controle te houden. We zijn dan ook de mening toegedaan dat de bouw van het castrum moet teruggebracht worden tot rond het jaar twaalfhonderd. We leiden dit af van het feit dat, bij het uit onverdeeldheid treden van Wouter Berthout met zijn twee kozijns Geeraart en Arnold van Grimbergen rond het jaar 1197, de burcht van Rumst aan Geeraart werd toegewezen en daardoor Wouter Berthout niet meer over dat steunpunt beschikte om zijn gezag over de Nete en de Dijle te laten gelden. Een versterking of castrum in Battenbroek kwam dus wel van pas en we zijn geneigd het te aanzien als een soort militaire basis, die de heffers van de tol op de beide rivieren en de inners van de cijnsen allerlei, moest beschermen en bijstaan als het nood deed.

Dat deze niet zo grote polder in werkelijkheid voor zijn domaniale eigenaar een "hen met de gouden eieren" betekende, blijkt uit een oorkonde van 22 juli 1270, waarmede Wouter Berthout senior aan zijn zoon Wouter junior een jaargeld toekende van 500 pond tournoisen, zijnde een bedrag dat overeenstemde met 400 pond groten brabant. Van deze 400 pond werden er 100 pond betrokken uit de inkomsten van de polder van Battenbroek.

Zegel van Wouter Berthout

De Berhouts waren de domaniale grondheren en eigenaars van Battenbroek. We treffen hen daar als dusdanig aan omdat de polder deel uitmaakte van het land van Mechelen. Het is slechts na het jaar 1410 dat hij er werd uitgespleten om feodaal gevoegd te worden bij de domeinen van het hertogdom Brabant.

Wanneer Battenbroek nu verheven werd tot een zelfstandige schepenbank is niet geweten. Best mogelijk werd dit gedaan door Wouter Berthout junior kort na het jaar 1270, ter vrijwaring en verrekening van zijn 100 pond inkomen aldaar welke voortkwamen van de geheven grondcijnzen in de polder.

Dankzij dit deel uitmaken van het land Mechelen kunnen we de eigenaars of heren van Battenbroek vanaf het jaar 1140 met zekerheid opgeven te beginnen met: "Wouter Berthout, die op zijn sterfbed aan de Sint Michielsabdij van Antwerpen vrijstelling van tolgeld schonk te Rumst en stierf in het najaar van 1178.

Vervolgens zijn zoon Wouter, die in het jaar 1202 verschillende vrijstellingen verleende aan de abdij van Ter Duinen en moet overleden zijn in het voorjaar van 1203.

Zijn zoon Wouter was de broer van Gillis met de baard, de stamvader van de Van Berlaers. Hij stierf tijdens een kruistocht, waarschijnlijk in de loop van het jaar 1220.

Wouter, zoon van de vorige, had als broer Hendrik, de eerste heer van Duffel en de stamvader van de tak Berthout alias van Duffel. Zijn sterftejaar is 1243.

Volgt nu zijn zoon Wouter, de schenker van de 100 pond brabantse in Battenbroek. Deze verwierf de bijnaam van de Grote en overleed op 15 juni 1287.

Wouter, zijn zoon en opvolger, kreeg de voornoemde 100 pond. Hij overleefde zijn vader nog geen vol jaar, daar hij op 4 juni 1288 aan de zijde van de hertog van Brabant sneuvelde in de slag van Woeringen. Met deze voortijdige dood kwam het noodlot over het geslacht Berthout, het voornaamste na de hertog in Brabant."

De drie minderjarige weeskinderen van Wouter werden onder de voogdij gesteld van Floris Berthout, een zeer knap edelman en doorwinterd diplomaat en zakenman. De oudste zoon Wouter stierf als kind kort na 1294. Jan die volgde en waarschijnlijk een petekind was van hertog Jan, overleed in 1304 als hij nauwelijks een paar jaren meerderjarig was. Gillis, de jongste en de laatste erfgenaam in rechte lijn overleefde hem amper zes jaren, daar hij stierf in 1310 zonder wettige kinderen na te laten.

Floris Berthout, hun oom en gewezen voogd, volgde zijn neven op als heer van stad en land Mechelen en was tevens de laatste Berthout die heer was van de polder en het hof van Battenbroek. Bij al dat hij in zijn tijd doorging voor de rijkste man van de wereld, was op familiaal vlak het lot hem evenmin gunstig gestemd.

Wel was hij vader van minstens vier natuurlijke zonen, doch zijn wettige vrouw Machtilde van Marcken schonk hem slechts één wettige dochter Sophie geheten. Na zijn afsterven zouden zijn goederen dus vererven in vrouwelijke lijn en aan een andere familie overgaan. Ten opzichte van Battenbroek stelde Floris slechts één gekende daad. Met een akte van 20 januari 1329 schonk hij ten titel van zuivere aalmoes voor de zielenrust van wijlen zijn overleden vrouw, aan zijn lieve nicht Sophie van Berlaer, abdis van Rozendaal, al het land dat buiten de dijk gelegen was langsheen de Nete, om dit als erfgoed te behouden. Deze schenking was de kern van de later aanzienlijke bezittingen van Rozendaal in de polder.

Sophie Berthout huwde met Reinout, zoon van de graaf van Gelder. Ter gelegenheid van dit huwelijk, dat de grote gebeurtenis was van het jaar, noteerde de stadsclerk van Mechelen in de oudste stadsrekening van 1311: "item, dat men gaf mine joncfrouwe van Mechelen, gerekent smanendaghes na doctave vander Trinite (14-6-1311) te hulpe te haren huweliken, vergoed ane Janne van Halen xiic libras parisii"

Ook jonkvrouw Sophie werd door het noodlot achtervolgd. Het zoontje dat zij in 1323 het leven schonk, moet bitter jong gestorven zijn, want bij haar overlijden in 1329 liet zij een diep bedroefde weduwnaar na met vier kleine dochtertjes.

Afbeelding van de Slag bij Woeringen uit de Codex Manesse (1305-1340) Wouter Berthout sneuvelde hier aan de zijde van hertog Jan van Brabant. De voorstelling toont de banier van Hertog Jan van Brabant,

Floris Berthout overleefde zijn dochter twee jaren en overleed in het jaar 1331. Het was zijn oudste kleindochtertje Margriete van Gelder die hem opvolgde als Vrouwe van Mechelen. Margriete hield nog van onze streek, waarschijnlijk had ze nog als kind vertoefd bij haar grootouders op de burcht Anderstad bij Lier en nog menigmaal de stad Mechelen bezocht. Op 3 maart huwde zij met Gerard, oudste zoon van de graaf van Gullik, doch stierf elf jaren later op 4 oktober 1344, zonder kinderen na te laten. Zij werd in het land van Mechelen opgevolgd door haar zuster Machteld, de tweede oudste der vier dochters van wijlen Sophie Berthout. De nieuwe landvrouwe was in tegenstelling met haar overleden zuster, een echte Gelderse, voor wie het ver afgelegen Mechelen slechts een wingewest was waarvoor ze maar weinig belangstelling aan de dag legde. Zij slaagde erin het machtige fortuin van haar grootvader Floris een felle deuk toe te brengen, dit niettegenstaande haar drie schitterende huwelijken. Gehuwd in 1338 was ze reeds weduwe in 1342. Daarna trad ze in de echt met Jan graaf van Cleef, waarom men haar in de oude akten veelal "*mijne Vrouwe van Cleef*" noemt. Terug weduwe na 9 november 1368 hertrouwde ze nog op rijpere leeftijd met Jean de Châtillon, graaf van Blois. Uit geen enkele dezer huwelijken zijn kinderen gesproten. Enkele maanden vóór haar dood stelde gravin Machteld nog een daad waarvan de gevolgen zwaar hebben doorgewogen tot aan het einde van het oude regiem op het land van Mechelen. Met schepenbrieven van Brussel heeft zij dit gebied opgedragen aan de hertog van Brabant om het van hem terug in leen te ontvangen. Hoeveel de hertog haar daarvoor betaald heeft, staat nergens geschreven.

Overleden in de loop van het jaar 1382 vererfden haar goederen bij ontstentenis van een opvolger in rechte lijn, op haar nicht Johanna van Gullik, dochter van haar jongere zuster Maria en Willem V, graaf van Gullik. Het was een zwaar belaste nalatenschap welke Johanna met Jan van Arkel, haar man en momboir, mochten in ontvangst nemen. Het land van Mechelen hoorde hierbij en stond als onderpand van menige rente.

Daar enerzijds de crediteuren van de overleden gravin niet over de nodige fondsen beschikten om zich het gehele land van Mechelen toe te eigenen, en anderzijds Jan van Arkel, bij gebrek aan geldmiddelen, niet bij machte was de zware hypotheek af te lossen, duurde het tot in 1384 eer hij het verhef kon doen van de nalatenschap van zijne moei, in de leenboeken geheten: het land van Cleef. In register 17144 folio 165 van de rekenkamer staat de ontvangst van dit verhef aangetekend als volgt: "*item, de Johanne domicello de Arkel qui ex successione domine Mathildis quomdam comitisse Clevensis relevavit terram Clevensem prope Mecheliniam jacentem cum villis et dominiis ad eam pertinentibus*"

Het is Jan van Arkel die overmand door schulden het hof met de polder en de heerlijkheid van Battenbroek heeft van de hand gedaan. Die verkoop is doorgegaan voor een erfelijke rente welke mocht afgelost worden met een kapitaal berekend aan een intrest van vijf procent; In de leenregisters van Brabant wordt dit weergegeven als volgt: "*Henric bastart van Zevenbergen bi crachte van scepnbrieven van Brussel hout uut den voerscreven lande van Mechelen een broeck, geheten Bertenbroec, gelegen bi Waelhem mitten hooge en de leege buten dijcs en de binnen dijcs*" en verder nog: "*Henric van Sevenberghe vercreeg Bertenbroec tegen heer Jan van Arckele op alsulcke wijze, dat het mocht afgelost worden den penning twintich*". De koper in kwestie was Hendrik, bastaardzoon van Hugo Strijen, heer van Zevenbergen.

Wordt vervolgd...

Bronnen: Toponymie van Walem (A. Goetstouwers) - Wikipedia: Familie Berthout, Slag bij Woeringen. - Geopunt Vlaanderen.

Een
hedendaagse
luchtfoto van
kasteel
Battenbroek

J. Raes en A. Verdickt

Tijdens de eerste wereldoorlog zou het Belgische leger elf van de eigen soldaten geëxecuteerd hebben, tien daarvan zelfs in het eerste oorlogsjaar. Hun verhaal wordt uitgebreid onderzocht in het boek van Siegfried Debaeke "De dood met de kogel". In de ondertitel van het boek stelt de auteur de vraag "Elf arme drommels ten onrechte gefusilleerd?". Twee van die elf werden veroordeeld en terechtgesteld in Walem in de eerste weken van de oorlog. Recent konden we de dossiers inkijken, daarom we in dit artikel proberen de feiten en de context van deze terechtstelling weer te geven.

Militaire context - Belgische leger in verdrukking

Toen in augustus 1914 het Duitse leger België binnenviel was het Belgische leger tot op zekere hoogte onvoorbereid. Het leger bestond niet enkel uit beroepsmilitairen, maar ook dienstplichtigen die minder vertrouwd waren met militaire discipline.

De zenuwachtigheid van de legerleiding werd groter toen duidelijk werd dat het Belgische leger geen partij was voor het Duitse. Als gevolg daarvan moesten de Belgen steeds verder wijken en moesten zich uiteindelijk terugtrekken binnen de fortengordel rond Antwerpen.

Het Duitse opperbevel was (voorlopig) niet geïnteresseerd in het Belgisch leger dat zich teruggetrokken had rond Antwerpen. Voor hen bleef het doel van hun snelle opmars de realisatie van het Von Schlieffen-plan: een omsingelende beweging die het Franse leger moest uitschakelen en dat hen ook tot in Parijs zou brengen.

Daarom ook lieten de Duitsers in België reservetroepen achter, hun aandacht ging nu naar Noord-Frankrijk waar ze Engelsen en Fransen partij moesten geven. Om de druk op dat front te verlichten, werd er aan de Belgen gevraagd om de Duitsers in de rug aan te vallen.

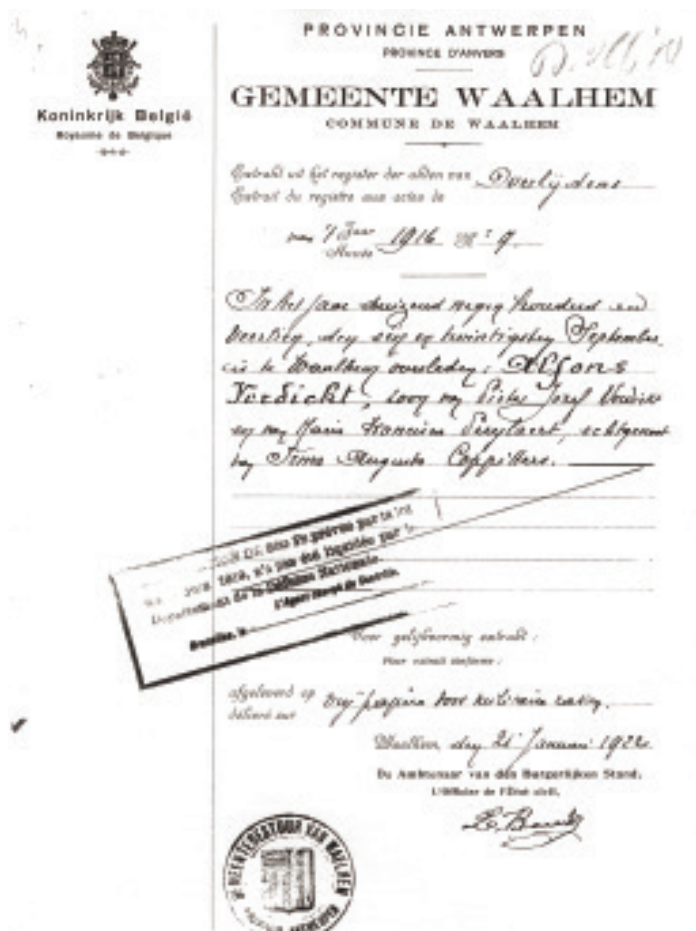
Het Belgische leger zal twee à drie keer een uitval doen vanuit de vesting Antwerpen. Dit resulteerde in zware gevechten in het noorden van de provincie Brabant, met ook wraakacties van de Duitsers tot gevolg.

In die periode huisvestte Walem een tijdlang het hoofdkwartier van het eerste leger, en werd het dorp het decor van een uitzonderlijke gebeurtenis: de executie van twee soldaten die veroordeeld werden voor insubordinatie.

Het gaat om Alphonse Verdickt uit Sint-Amandsberg geboren op 31 maart 1883 (31 jaar), *blauwverver** van beroep. De tweede soldaat heet Jean Raes uit Sint-Jans-Molenbeek geboren 24 februari 1888 (26 jaar) schoenmaker van beroep. Beiden waren soldaat 2de klas bij het 23ste linieregiment.

We konden beide juridische dossiers van deze ver-

Een blauwverver is iemand die, bijvoorbeeld gebruikmakend van de kleurstof indigo, kleding blauw verft, bijvoorbeeld een pak, tot op het zwarte af. Kleding laten verven was goedkoper dan nieuwe kleding aanschaffen. Vroeger werd dit veel gedaan, meestal als men 'in de rouw was'. De rouwperiode na het overlijden van een persoon kon tot wel maanden duren

In 1922 vraagt de militaire overheid aan de gemeente waar Alphonse Verdickt begraven werd. De gemeente Walem meldt dat een overlijdensakte werd opgesteld in 1916.

oordelingen inkijken: ze zijn flinterdun. We proberen hieronder te komen tot een reconstructie van de feiten voor elk van de veroordeelden.

Tijdens het proces worden de beklaagden ondervraagd en worden er getuigen opgeroepen.

Alphonse Verdickt

Op 18 augustus 1914 bevindt de compagnie van Alphonse zich in de omgeving van Tienen (Oorbeek). Onderluitenant Auguste Gilliaert getuigt dat hij ziet hoe Alphonse de rangen verlaat om naar het dorp te gaan om water te halen. Hij roept hem terug.

Passé par les armes

Alphonse keert terug richting de rangen, maar na een paar honderd meter keert hij op zijn stappen terug en loopt opnieuw richting het dorp. De onderluitenant haalt hem in en verplicht hem om terug in de rangen te komen.

Volgende de onderluitenant is soldaat Verdickt een zeer slechte soldaat die zich regelmatig aan zijn plicht onttrekt.

Commandant Rémy levert de eigenlijke aanklacht, hij verwijst naar gebeurtenissen die plaatsvinden in het kader van een uitval uit Antwerpen die het Belgische leger uitvoerde richting het noorden van Brabant.

Op 12 september 1914 rond 19:30 zou soldaat Verdickt in de buurt van de spoorwegbrug van Hofstade de rangen hebben verlaten. Hij kwam pas 's anderdaags terug boven water in Walem waar hij rond 9:50 werd teruggevonden.

Vanaf 18 september 1914 zou Verdickt weer vermist zijn, daarom dat de commandant op 20 september een aanklacht tegen hem indient en hem voor de krijgsraad daagt.

Op de krijgsraad wordt Alphonse ondervraagd:

Vraag: De twaalfde jongstleden rond 19u30 tijdens de terugtrekking bij de spoorwegbrug van Hofstade hebt U de rangen verlaten zonder toestemming en hebt U zich naar Waelhem begeven ?

Verdickt: Ja, ik heb de rangen verlaten aan de brug Ik hoorde verzamelen blazen voor de vierde compagnie van het eerste bataljon. Ik heb getracht de compagnie terug te vinden, ik ben niet kunnen aansluiten ondanks de oproep. Dan is het negende linie-regiment langs gekomen en de commandant van dat regiment heeft geroepen "de vierde compagnie van het eerste bataljon vooraan".

Ik ben dan richting Mechelen getrokken samen met andere soldaten van verschillende regimenten. Omdat ik het 23ste niet vond in Mechelen, ben ik blijven doorstappen tot Waelhem waar ik geslapen heb. De volgende morgen ben ik me gaan aanbieden bij de rijkswacht.

Vraag: Heb jij nog iets anders toe te voegen om je te rechtvaardigen?

Verdickt: Nee

De krijgsauditeur formuleert de beschuldiging: "Insubordinatie".

De beschuldigde krijgt het laatste woord. Hoewel er een advocaat was toegewezen, is er in het dossier geen enkel document van de verdediging terug te vinden.

Bijzonder aan de uitspraak is dat Verdickt veroordeeld wordt voor de feiten in Oorbeek (Tienen) van een maand eerder.

In het vonnis wordt er geen verwijzing gemaakt naar de oorspronkelijke klacht: het verlaten van de rangen in Hofstade.

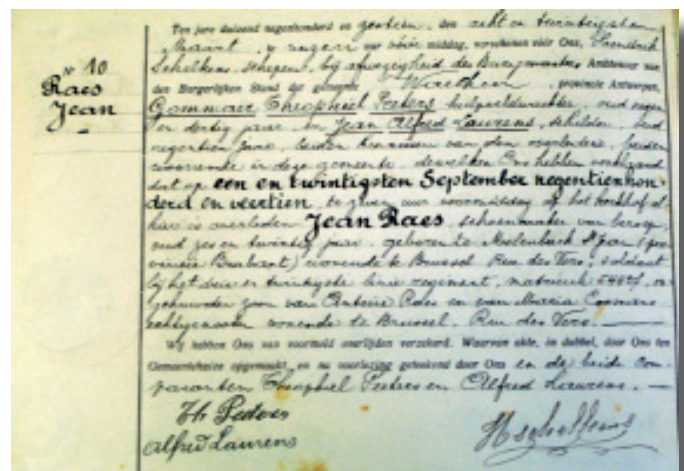
Alphonse Verdickt wordt veroordeeld tot de doodstraf. ("passé par les armes à Waelhem.")

Jean Raes

Er waren vroeger al meerdere klachten geweest tegen Jean Raes, zijn kapitein hield hem in het oog.

Op 19 augustus om 8:30 zou Jean de rangen hebben verlaten op het moment dat ze de stad Leuven doorgingen. Hij kwam pas de 22 augustus om 11:00 terug. Zijn kapitein maakt hiervan een nota en meldt dat Jean zich probeert te onttrekken aan zijn taken, "hij is een ongedisciplineerde soldaat en een slecht voorbeeld voor de compagnie".

Dit mag niet als desertie worden beschouwd, er is pas sprake van desertie als een soldaat drie volle dagen afwezig is. Hiervoor krijgt Raes 8 dagen cachot.

De overlijdensakte van Jean Raes

Op 23 augustus 's avonds is de compagnie in Lier op kantonnement. Kapitein Rémy geeft de rest van de troep verlof om buiten te gaan, Raes daarentegen krijgt opdracht om terug naar binnen te gaan, omdat er nog een klacht tegen hem liep over de twee dagen dat hij verdwenen was geweest. Maar Raes is pas tegen 20:45 binnengekomen.

Later tijdens zijn proces in Walem wordt Raes hierover ondervraagd door de krijgsauditeur.

Vraag: Op 23 augustus in Lier heb je geweigerd de bevelen van je overste - Kapitein Rémy- uit te voeren, en dat gebeurde in tegenwoordigheid van de vijand.

Raes: Ik heb het bevel van de kapitein niet direct opgevolgd, maar ik ben niet zolang weggebleven als hij zegt. Ik ben nog een pakje sigaretten gaan kopen en ik ben daarna teruggekomen. Ik geef toe dat het bevel was onmiddellijk terug te komen. Ik geef slechts twee van de afwezigheden toe die me aangewreven worden.

Bijzonder aan deze vraagstelling is dat de auditeur "in tegenwoordigheid van de vijand" toevoegt, terwijl dit niet klopt, het bataljon was "op rust" in Lier, onmogelijk dat dit in tegenwoordigheid van de vijand was.

Ook getuigen worden gehoord over deze feiten: zij bevestigen dat Jean om twintig voor negen is teruggekomen en dat hij zeker voor half zeven moet vertrokken zijn.

Ook na deze gebeurtenissen in Lier leert Raes zijn les niet want de kapitein meldt dat hij op 30 augustus opnieuw verdwenen is.

De kapitein legt klacht neer tegen Raes omdat hij op 12 september in de buurt van de brug van Hofstade de rangen zou hebben verlaten, en dan naar Mechelen is gegaan, en zich pas de volgende dag opnieuw bij de compagnie hebben gevoegd.

Op 18 september is Raes opnieuw vermist, wat kapitein Rémy er toe brengt om op 20 september de klacht neer te leggen die Raes fataal zal worden.

Ook Raes wordt ondervraagd over de gebeurtenissen van Hofstade. De vraagstelling is bedenkelijk.

Vraag: De twaalfde jongstleden rond 19u30 tijdens de terugtrekking bij de spoorwegbrug van Hofstade hebt U de rangen verlaten zonder toestemming en hebt U zich naar Mechelen begeven ?

Raes: Neen, ik heb de rangen niet verlaten, maar majoor Dewinter die ik ben tegengekomen aan de brug heeft me naar het tweede bataljon gestuurd.

Vraag: Hoe kan dan dat u verklaart dat u de rangen niet heeft verlaten, als majoor Dewinter u naar het tweede bataljon heeft gestuurd ?

Raes: Ik weiger te antwoorden omdat ik het niet kan uitleggen.

Vraag: Hebt U nog iets toe te voegen om de feiten te rechtvaardigen die U worden aangewreven in deze aanklacht ?

Raes: Dit is allemaal gebeurd omdat we al vechtend terugtrokken.

Ook Jean Raes wordt insubordinatie aangewreven, hij krijgt het laatste woord. Ook in het dossier van Raes is niets terug te vinden van de verdediging.

Raes wordt schuldig bevonden op basis van de feiten die zich in Lier hebben voorgedaan, ook hier vinden we geen verwijzing naar de oorspronkelijke klacht: het verlaten van de rangen in Hofstade. Bijzonder is dat de vermelding "in aanzicht van de vijand" de doodstraf mogelijk maakte.

Jean Raes wordt veroordeeld tot de doodstraf. ("passé par les armes à Waelhem.")

De uitvoering van het vonnis

Het vonnis wordt een dag later uitgevoerd op 21 september 1914 om 7:00 in de ochtend. Een aantal soldaten van het 23ste linieregiment zijn aangeduid om het piket te vormen, ze staan onder het bevel van commandant Louis Moulin.

Deze rapporteert in een korte nota aan zijn oversten dat hij het bevel heeft uitgevoerd. De droge, directe nota staat in contrast met wat getuigen later wisten te vertellen over het verloop van de terechtstelling.

Getuigen

Cesar was zeventien jaar in 1914 en woonde in Walem, en de onderofficier die het vuurpeloton moest leveren zou ten huize Verbeemen gelogeerd hebben. Cesar zou samen met een aantal jongeren getuigen zijn geweest van de terechtstelling.

Cesar Verbeemen.

Hij zag voltrekking van het vonnis: een zwak bevel "Feu", het onregelmatig vuren van het piket. De twee veroordeelden waren niet op slag dood (had men er bewust naast geschoten) en kregen daarna een genadeschot.

In de familie Verbeemen leeft het verder. In 1965 noteerde Gaston Durnez het verhaal uit de mond van Cesar zelf. Urbain, de zoon van Cesar deed het verhaal vele jaren later nog eens over voor een documentaire over het onderwerp.

Een tweede getuige is Charles Vermeersch die als soldaat was ingekwartierd in de school van Walem. In zijn memoires beschrijft hij de terechtstelling, (we konden dit terugvinden in het boek van Siegfried Debaeke) en zijn verhaal komt overeen met dat van Cesar Verbeemen.

Een derde, zeer jonge getuige, kwam pas enige jaren geleden terug boven water. De toen zesjarige Philemon Van den Eynde.

Philemon Van den Eynde.

Hij werd door zijn vader meegenomen naar de terechtstelling, en hij zal getuigen in het VRT-programma "De allerlaatste getuigen".

Vader Van den Eynde neemt zijn zoon mee, zeggende: *"Gij gaat morgen mee en ge zult iets zien wat niemand anders later zal kunnen navertellen. Over honderd jaar zal er nog over gepraat worden."*

In zijn boek analyseert Siegfried Debaecke de veroordeling van Verdickt en Raes en zet ze in een ruimere context. Mogelijk streefde de hogere legerleiding er naar om voorbeelden te stellen om zo de kadaverdiscipline te herstellen.

Onze analyse van de beide dossiers ondersteunen deze hypothese. Bij de uitval uit Antwerpen verloren meerdere soldaten hun compagnie uit het oog om ze pas later terug te vinden.

In de bundel met de dossiers van Verdickt en Raes vonden we dossiers van andere soldaten terug. In deze dossiers is er sprake van feiten die vergelijkbaar zijn met "om water gaan" of "een pakje sigaretten kopen".

Deze feiten hebben niet geleid tot de doodstraf voor de betrokkenen, hoogstens een paar dagen cachot.

Zou het kunnen dat Verdickt en Raes er uitgepikt werden?

De nabestaanden

Alphonse Verdickt was gehuwd met Irma Coppieters. Ze hadden geen kinderen samen. Irma zal in 1919 hertrouwen. Ze dient een aanvraag voor een toelage in bij het strijdersfonds, maar die wordt geweigerd.

In de jaren dertig neemt de vader van Jean Raes een advocaat onder de arm om eerherstel te krijgen voor zijn zoon.

Ze trachten aan te tonen dat de feiten waarvoor Jean veroordeeld werd niet "*in tegenwoordigheid van de vijand*" hebben plaatsgevonden.

De feiten waarvoor de doodstraf werd gevraagd, vonden immers plaats in Lier op een moment dat de compagnie in rust was. Hiervoor had nooit de doodstraf mogen gevorderd worden.

De plaats van de terechtstelling aan de achterkant van de kerk te Walem

De inspanningen van vader Raes blijven zonder gevolg.

Bronnen:

- Archief Heemkundige Kring Dr.Croquet
- Militair archief Brussel
- Debaecke, S. (2008). *De dood met de kogel. Brugge, De Klaproos.*
- Durnez, G. (1988) *Zeg mij waar de bloemen zijn. Leuven, Davidsfonds.*
- Philip Vanoutrive (2011), *De Allerlaatste Getuigen van WO I, Lannoo*
- Wikipedia

Een klooster daar

Zoo zuiver als een Ooge:

Roosendael mag dan wel op het grondgebied van Sint-Katelijne-Waver liggen, toch wordt het domein dikwijls in Walem gesitueerd. Dat deed ook priester-dichter Jan Hammenecker toen hij Zoo zuiver als een Ooge schreef. Daarin brengt hij het verhaal van drie heilige Vlaamse vrouwen: Lutgardis van Tongeren, Aleidis van Schaarbeek en Ida van Leuven

Jan Hammenecker

werd geboren te Mariakerke op 2 oktober 1878 als zoon van een veldwachter. Vanaf 1892 studeerde hij aan het Kleinseminarie van Mechelen.

Als Frans-onkundige volksjongen werd hij er geconfronteerd met de onderdrukking van de moedertaal. Dat maakte van hem een echte flamingant die de rest van leven zou blijven ijveren voor de intellectuele vorming van zijn volk.

Na zijn studies aan het Grootseminarie werd hij in 1905 tot priester gewijd en aangesteld als leraar aan het college van Aarschot. In 1911 werd hij onderpastoor, eerst in Schaarbeek, daarna in Vorst. Maar in geen van beide Brusselse gemeenten kon hij aarden tussen de vooral franskiljonse parochianen.

In 1913 werd hij benoemd als pastoor te Londerzeel-Sint-Jozef, waar hij de toen vijftienjarige Gerard Walschap leerde kennen op wie hij aanvankelijk een grote invloed uitoefende.

Veertien jaar later volgde zijn overplaatsing naar Westrode waar hij zijn laatste jaren sleet in eenzaamheid tot hij er op 13 juni 1932 aan keelkanker overleed.

Hammenecker debuteerde in 1908 als dichter met de bundel Verzen, geïllustreerd door Alfred Ost. In die bundel liet hij zich kennen als een religieus geïnspireerd natuurdichter, met een uitgesproken liefde voor zijn geboortestreek: het Scheldeland. Religie, Vlaanderen en zijn heimat zullen de hoofdthema's blijven in heel zijn oeuvre.

Alles samen zestien titels, vooral poëzie en heiligenlevens, maar ook een autobiografische jeugdroman en een boek over kerkgeschiedenis. Hij werkte ook mee aan verschillende literaire tijdschriften.

Jan Hammenecker werd bedacht met straatnamen in Aarschot, Bornem, Puurs, Wolvertem,

Meise en Londerzeel. Op de kerkheuvel van zijn geboortedorp prijkt sinds 1957 zijn standbeeld, een werk van beeldhouwer Herman De Cuyper uit Blaasveld. Toen Zoo zuiver als een Ooge in 1918 verscheen, werd het door velen bejubeld.

*Jan Hammenecker-monument
in Mariakerke (Bornem)*

Iemand schreef zelfs dat hij 'een parel van het zuiverste water aan de Vlaamse letterkunde had geschonken'. In 1931 werd het werk heruitgegeven met illustraties door Elza Van Hagendoren.

Van de drie heilige vrouwen in dit werk is Ida van Leuven degene die ons hier interesseert.

Ida van Leuven

Over haar wordt verteld dat ze in 1219 te Leuven geboren zou zijn als dochter van een wijnhandelaar.

ergens te Waelhem

Als kind was ze al erg vroom en naarmate ze opgroeide werd ze steeds meer geobsedeerd door haar verlangen naar de eucharistie die uiteindelijk heel haar leven ging beheersen. Op haar achttiende zou ze zich teruggetrokken hebben in een kluizenaarswoning achter haar ouderlijk huis.

Kort daarna ontving ze de stigmata van de Heer en ze bleek ook visionaire gaven te bezitten. Later (ze moet toen ongeveer 21 jaar geweest zijn) trad zij toe tot de abdij Roosendaal waar zij rond 1290 overleed. In 1719 werd 13 april als haar feestdag op de kalender geplaatst van een aantal benedictijner- en cisterciënzerkloosters.

Zoo zuiver als een Ooge

Jan Hammenecker schetst in zijn boek enkele markante feiten uit haar leven in 16 zeer korte hoofdstukjes.

De titel van hoofdstuk 12 is "Ida gaat naar het klooster". Het eindigt met de woorden: "... en zij ging naar het sticht van Rosendaal, niet ver van Mechelen, te Waelhem, op de Nethe. Daar hoopte de nederige maagd verborgen in Jesus het overige van haar leven te slijten."

Hoofdstuk 13 heet "Roosendaal" en gaat als volgt: "Is er ooit een klooster geweest daar ergens te Waelhem? Ja, en nog wel een met de heel schone naam Roosendaal «Rosae vallis».

In het leven van de gelukzalige Arnolf van Brussel wordt de stichting dier abdij volgender wijze verhaald:

Een rijk ridder had voorgenomen een nieuw klooster te stichten voor vrouwen in de cisterciënser orde. Doch de raadgevingen sommiger lieden brachten hem zover dat hij zijn vroom besluit niet ten uitvoer lei.

Wankel in zijn voornemen, twijfelziek kwam hij bij de abt van Villers te rade. Toen de ridder bij de abt uitgepraat was, ging hij tot in de schuur, waar broeder Arnolf arbeidde.

De broeder onthaalde de ridder allervriendelijkst en, ofschoon beiden malkander nooit gehoord of gezien hadden, zei de gelukzalige: Gij zijt Gillis Berthold, en gij komt mij vragen wat gij doen zoudt met het stichten van een nieuw klooster. Waarom aarzelt gij zolang met zulk uitstekend werk, dat God u zal lonen, en voor 't welk de mensen u lof zullen spreken? Sta sterk in de Heer, en haast u 't edel voornemen, dat God u ingaf, ten uitvoer te brengen. Ik zeg u dat uw besluit aangenaam is aan de gelukzalige Moeder Maria, en dat zij verlangt u dit schone klooster te zien bouwen gelijk gij plan hadt.

Die raad heeft Berthold opgevolgd, en na weinige tijd verrees aan de Nete het bevallige Rozendal. Geen schoner roos dan Ida heeft ooit in dit dal gebloeid."

Dit is slechts een van de fabelachtige verhalen die over de stichting van Roosendaal de ronde doen.

Dat het er destijds niet op die manier aan toging, zal niemand betwijfelen. Maar geef toe dat het een mooi verhaal is. Het lijkt wel het scenario voor een historische film.

Bedenk er wat beelden bij en je zit in een middeleeuws avontuur met ridders te paard, wijze monniken en toortsen in donkere kloostergewelven.

Omslag van de uitgave uit 1931

1969 : 50 jaar geleden

In 1969 is er een grensconflict tussen de Sovjet-Unie en China.

In Los Angeles wordt actrice Sharon Tate samen met 4 andere mensen vermoord door de Manson familie. Astronaut Neil Armstrong zet als eerste mens voet op de Maan, met Buzz Aldrin in zijn kielzog. Vier dagen later landen ze weer veilig op aarde

De student Jan Palach steekt zichzelf in brand op het Wenceslausplein in Praag uit protest tegen de teruggedraaide hervormingen van de Praagse Lente. Hij overlijdt drie dagen later aan zijn verwondingen.

Zeven dagen lang houden John Lennon en Yoko Ono een "love-in" in het Amsterdam Hilton Hotel. In België wordt de BTW-wet goedgekeurd, krijgen we de invoering van de postcode en het rijbewijs.

Eddy Merckx wint de Ronde van Frankrijk. Koning Boudewijn verricht de opening van de Kennedytunnel te Antwerpen en in Walem, is men op zoek naar oude botten, aanbesteding van een snelweg, een brand enlees zelf maar!

13 februari Gazet van Antwerpen - Brand in matrassenfabriek te Walem

Woensdagochtend is brand uitgebroken in de matrassenfabriek Brevex, gevestigd in de lokalen van de vroegere meisjesschool aan de Koning Abertstraat te Walem. De brand, die door het ontploffen van de stookoliekachel was ontstaan, nam zeer snel uitbreiding en te ter hulp geroepen brandweer van Mechelen moest zich ertoe beperken de nevenstaande woningen te vrijwaren.

Het personeel kon zich tijdig redden, doch de werkplaats brandde volledig uit. Een grote voorraad reeds afgewerkte matrassen werd eveneens door het vuur vernield.

De aangerichte schade bedraagt volgens de voorlopige schattingen één miljoen frank.

28 mei Gazet van Antwerpen OVERLEDEN : E. H. Goetstouwers

Te Wuustwezel overleed de h. Adriaan Goetstouwers, oud-pastoor van Walem.

Geboren te Zundert (Ned.) op 11 september 1890 werd Goetstouwers priester gewijd op 31 mei 1916. Hij was pastoor van Onze-Lieve-Vrouw te Walem van 1935 tot 1958

3 september Gazet van Antwerpen - Waar eens de Rozendaal-abdij stond te Walem

Een stukje ongeschonden natuur. - Midden in een eeuwenoud park en uitgestrekte landerijen in het grensgebied van Walem en St. Katelijne Waver, kan de fijnzinnige wandelaar, de toeristische bezoeker of de fotojager nog een wondermooie brok schoonheid en natuurongereptheid ontdekken. Palend aan het Walemse centrum behoort het wellicht tot het mooiste van de streek, namelijk de abdij van Rozendaal, of althans wat er van het oude Cisterciënsergebouw overblijft: een deel van het vreemdelingenkwartier, de stallingen maar vooral de monumentale merkwaardige ingangspoort.

Links van de ingang van het kasteel, een smalle trap loopt langs de grachtberm naar het water toe. Een stuk omheiningmuur omsluit nog het natuur-wijde park, waar je bomen aantreft uit een lang vervlogen tijd. En wat een verscheidenheid! Dat is te danken aan een Deens plantenkundige die 200 jaar geleden het domein met bomen en planten aanlegde.

In de middeleeuwen was de abdij van Rozendaal een godsdienstig centrum, waarvan grote invloed uitstraalde. Maar rond de abdij hangen ook nu nog de geheimzinnige sluiers van legenden. En eens was het klooster het mikpunt van roversbenden. Rozendaal betekent "dal van rozen" dat is nogal duidelijk.

De twee zusjes - Gillis Berhout, bijgenaamd "met den baard", heer van Duffel, en zijn echtgenote Katarine, vrouw van Belle in Noord Frankrijk hadden twee dochters, Oda en Elisabeth, respectievelijk geboren in 1190 en 1192. Beide meisjes waren zeer godsvruchtig en verzochten omstreeks 1215 opgenomen te worden in het klooster van Beatrijs van Tienen te Nazareth bij Lier. Korte tijd nadien vroegen zij aan vader hun kindsgedeelte ten einde zelf een klooster te kunnen stichten.

in onze dagbladen

Met een scheepje werd de Nete afgevaren. Wanner zij te Duffel ter hoogte van het hof van Eekhoven waren gekomen zagen zij een helling geheel met wilde rozen begroeid. Hier zou de abdij gesticht worden en in 1220 werd met de bouw begonnen. Oda werd de eerste abdis. Veel goederen werden aan de abdij geschonken door Gillis Berthout en andere heren.

Zwart goed - Het kompleks groeide snel in aanzien. Op 4 november 1576 werd het klooster een eerste maal verwoest en in 1580 sleepten de Geuzen schepen vol materialen naar Vlissingen. In 1648 werd met de heropbouw begonnen maar eerst in 1660 werd de abdij terug betrokken. In 1797 werden de nonnen met geweld door Napoleons soldaten verdreven en de aangeslagen abdij als zwart goed verkocht. Van de vier kloosterpanden, de kerk, het kwartier der abdis, het gebouw der werkzusters, de brouwerij en de bakkerij bleef niets meer over. De monumentale poort werd gebouwd in 1777 door Agnes Haegens, veertigste abdis der abdij. Dit blijkt uit de chronogram dat zich ook nu nog op de arkade bevindt.

Enkele jaren geleden werd het 9 ha. Grote domein aan het aartsbisdom Mechelen-Brussel geschonken. Thans wordt het in de zomermaanden gebruikt als vakantiehuis voor de jeugd.

Oda en Elisabeth Berthout

4 oktober Gazet van Antwerpen - Zoekend naar het gebeente van de Zalige Ida van Leuven

Terrein van 9 hectaren - Van de zalige Ida van Leuven weet men dat zij tot haar 22ste jaar leefde in haar ouderlijk huis te Leuven. Dan trad zij in het klooster, als Cisterciënser-zuster van de Trappistinnen-abdij "Roosendaal" te Walem. Daar gebeurde het wonderlijke, voor ons, moderne mensen, het onaanvaardbare. Volgens haar biechtvader werd zij gestigmatiseerd. Zij vertoonde de wondetekeningen van Kristus lijden in handen, voeten en zijde. Zelfs op haar hoofd droeg zij de tekenen van de doornenkroon. Zij stierf op 13 april 1300. Haar kultus kende weldra een grote uitbreiding en vooral uit de naburige dorpen ging men naar Walem om in de abdij "Roosendaal" haar gebeente te vereren.

In de woelingen op het einde van de 16e eeuw valt "Roosendaal" ten prooi aan een bende plunderend krijgsvolk. Heel de kloostergemeente vlucht naar de zusterabdij "O.L.Vrouw van Nazareth" bij Lier. Alle bezittingen werden inderhaast op bootjes geladen en men vaart de Nete op. Vooraleer af te varen, wordt het gebeente van de Zalige Ida, bewaard in een reliekschrijn in de grond bedolven. Door de plunderaars worden de abdijgebouwen in brand gestoken. Zelf de abdijkerk wordt niet ontzien. Honderd jaar lang overwoekert het onkruid de puinen van wat eens der schoonste abdijen van de ruim twintig Cisterciënserstichtingen in de Nederlanden was.

Bij rustiger tijden, in 1660, vat men de wederopbouw van de abdij aan volgens een nieuw grondplan. De nieuwe kloosterkerk wordt opgetrokken boven de oude begraafplaats. Niemand herinnert zich iets van het verleden. Zelfs de zalige Ida raakt in de vergeethoek. Men weet wel dat haar gebeente ergens berusten moet, maar is het niet onder de nieuwe kerkbouw?

Ida van Leuven

Een nieuwe, zware beproeving – een totale ondergang – treft "Roosendaal" in de Franse tijd op het einde van de 18e eeuw. De abdijgoederen en gebouwen – zelfs de kerk – worden door de Fransen als nationaal goed aangeslagen en publiek verkocht. Door de kopers wordt heel wat afgebroken en ten gelde gemaakt, derwijze dat wat er nu nog rest een povere indruk nalaat in vergelijking met wat het vroeger moet geweest zijn.

Kern - En nu komen we tot de kern van de zaak. In de dertiger jaren hoorden de eigendommen toe aan een Brusselse juffrouw. (Juffrouw Marguerite Pirard) Door de schenking van het geheel wilde zij bijdragen tot de wederopbouw van abdij van Roosendaal waar zo gezocht werd naar de gebeente van de zalige Ida.

Dit paste in de optiek van de Cisterciënserorde die levendig de noodzaak aanvoelde van een vrouwenabdij in de Nederlanden. In de Nederlanden bestond er geen enkele stichting meer van die aard.

Bleef dus over Roosendaal dat men als een geschenk aanvaarden kon, zo het gebeente van de zalige Ida werd teruggevonden. Men toog aan het werk. Er werd beroep gedaan op beoefenaars van Radiësthesie (zoeken naar stralen), die met behulp van roede en pendel hun opzoeken begonnen. Na enkel uren zoeken werd hun pogen met gedeeltelijk succes bekroond. In de nabijheid van een cirkelvormige onderaardse kelder, waartoe een wenteltrap toegang verleende, werd gegraven. Aanstands stootte men op enkelen geraamten, die zorgeloos in een kuil geworpen waren.

Allicht resten van soldaten daar gesneuveld in 1914 bij de strijd rond het fort van Walem. Er werd dieper gegraven en door steengruis en afval heen bereikte men een laag van ongeveer 0,70 m dikte van verbrande, zwart geblakerde steen. Nog steeds geen gebeente van kloosterzusters. Dieper ging het de grond in tot een diepte van 3 meter. Daar lagen ze, de eerbiedwaardige resten, rechtlijnig nevens mekaar gelegd, in gods-vruchtige houding de handen gekruist op de borst. In de kuil vertoonde zich een lijn van donkerbruine kleur van vergaan houtwerk, met daaronder een geraamte opeengelegd, zoals dit zich voordoet in reliekschrijn. De vreugde was groot, maar wel wat voorbarig.

Niet teruggevonden - Het gebeente werd neergelegd in een langs de binnenzijde met witte zijde beklede kist en toevertrouwd aan het aartsbisdom. Dit stond weigerachtig tegenover de authenticiteit, maar gebod toch het geheel op een veilige plaats te bergen. Enkele jaren later werd het aan de Leuvense Hogeschool wetenschappelijk onderzocht. Het advies luidde dat de verschillende delen niet aan één persoon hadden toebehoord, maar aan verscheidene onder wie zelfs een man. Het gebeente van de zalige Ida van Leuven was niet teruggevonden.

De zaak had alleszins één gunstig gevolg. De Trappisten besloten tot de bouw van een vrouwenabdij in de Brechtse Heide, die de naam zou krijgen van het zo dierbare Nazareth en opgetrokken zou worden op gronden die eertijds aan die abdij toebehoorden.

En het oude "Roosendaal"? Het werd inderdaad geschonken aan het aartsbisdom Mechelen-Brussel. Nog immer bevat het de gebeente van de zalige Ida.

Maar waar op dit 9 ha. Grote terrein? Een prachtopgave voor een jeugdgroep om tijdens een zomerverblijf de gronden systematisch te onderzoeken en dan vooral in de nabijheid van de koelkelder. Allicht zullen ze meer geluk hebben.

19 december Gazet van Antwerpen - Wat nu met het Autowegenplan

E10 MET MECHELEN ALS KNOOPPUNT

De nieuwe autoweg die de hoofdstad met Antwerpen moet verbinden, stond vorige week in het brandpunt van de belangstelling. Niet minder dan tien bruggen werden inderdaad aanbesteed, zodat de hoop mag worden uitgesproken dat die kunstwerken in het begin van 1970 zullen kunnen aangevat. Brug 37F over de Leuvense vaart in het noordelijk toegangscomplex zal iets meer dan 44 miljoen vergen, ditzelfde bedrag kosten de bruggen 040 en 042 te Walem en Rumst samen.

Zes bruggen in het aansluitingscomplex Mechelen-Zuid zullen ruim 193 miljoen vergen en de brug 034 over de Battelsesteenweg te Mechelen komt op bijna 36 miljoen.

 hr

INHOUD

Editoriaal		3
2^eDe edele vrouwe Theresia van Lidth de Jeude		4
Désiré Carbonez - laatste rustplaats Walem		6
Toponymy van Walem - van A tot Z		8
J.Raes en A. Verdickt - Passé par les armes		12
Een klooster daar ergens te Walem		16
1969: 50 jaar geleden in onze dagbladen		18